

Krími tatárok

A krími tatárok a Krím-félsziget egyik legmeghatározóbb népcsoportját alkotják. Ők tekinthetők a félsziget őshonos lakóinak, a görögök mellett nekik leghosszabb a történelmi múltjuk. Nyelvük és kultúrájuk türk eredetű.

A cári Oroszország az 1774. évi kücsükajnardzsi békével szerezte meg az Oszmán Birodalomtól, és gyakorlatilag annektálta a félszigetet. Ezzel megszűnt a Krími Kánság, felszámolták az ottani tatárság önrendelkezését is.

A vallásos tatárok túlnyomó többsége a szunnita iszlám követője. A tatár írásbeliség is arab jelrendszert használta egészen 1928-ig. Ezután tíz évig a latin ábécét vette alapul, ezt követően pedig cirill írásmódra tértek át.

A krími tatár népcsoport lélekszáma megközelítőleg 225 000 fő (egyek források szerint a 270 000 főt is meghaladja), amelynek nagy része a sztálini idők kitelepítéseit követően, a független Ukrajna megalakulása (1991) után vándorolt vissza az „őshazába”, igényt tartva történelmi életterére és széleskörű önrendelkezési jogaira. A krími tatárok erőszakos, tragikus kitelepítése 1944. május 18-án kezdődött, ezen a napon minden évben megemlékeznek a deportálás áldozatairól, nemzeti gyásznapnak is nevezhető. A hazatértek rendkívül erőteljes, nacionalista alapokon szerveződő egységesítési mozgalmat indítottak, amelybe a világ más, elsősorban poszt-szovjet térségbeli országaiban élő, hozzávetőlegesen 80 000 további nemzettársuk hazatértét is szorgalmazzák, szervezik. Egyes feltételezések szerint azonban még legalább

230 000 krími tatár él diaszpórában, elsősorban Üzbegisztánban.

A türk eredetű népcsoportok tradícióihoz híven, a krími tatárok politikai szervezeti testülete a „kurultáj”, illetve a „medzslisz”. Míg az előbbi nemzetgyűlésnek vagy parlamentnek feleltethető meg, az utóbbi valójában az általa választott végrehajtó, kormányzó testület. Az első „kurultáj” 1917-ben hívták össze, a következőre viszont egészen 1991-ig kellett várni, ahol a „medzslisz” vezetőjévé Musztafa Dzsemiljevet választották.

Dzsemiljev rendkívüli, meghatározó személyiség. A szovjet időkben nagyhatású aktivista volt, többször letartóztatták, bebörtönözték, koholt vádak alapján elítélték. Később emigrációban is élt, ahol folytatta jogvédő és politikai tevékenységét. A 80-as években megalakult a Krími Tatárok Nemzeti Felszabadító Mozgalmának Szervezete, melynek vezetőjévé választották. Jelentősége és elismertsége a krími tatárok körében az indiai Gandhiéhoz hasonlítható. 1991 után az ukrán politikai mozgalmak is elismerték a tatárok hiteles képviselőjének.

A krími tatárság többsége a medzslisz fenntartását elismeri, a közösség jogos és helyesen cselekvő vezető testületének tartja.

Az elmúlt másfél évtizedben a krími tatár közösségen belül is kiformalódtak a törésvonalak, a tatárság sem alkot egységes, monolit tömböt. Az utóbbi időben ráadásul a liberálisabb beállítottságú, üzletemberek rétege egyre nagyobb társadalmi támogatottságra és politikai befolyásra tesz szert a tatár lakosságon belül. Erősödni látszanak bizonyos szélsőséges, szervezett erőszakos akciókat magukban foglaló tendenciák is. Megjelent például az egyre gyakoribb utcai demonstrációiról is elhíresült jobboldali politikai tömörülés, a Milliyy Firqa (oroszul: Милли Фирка).

A Krími Autonóm Köztársaság hosszú ideig kommunista vezetése és a tatár közösség együttélésében, a politikai és a társadalmi élet szintjén is komoly ellentétek feszülnek, ami elsősorban a földosztási kérdések, az egyenlő jogok, az egészségügyi ellátás, a nemzeti nyelven történő oktatás egyenlőtlen biztosíthatósága terén érhető tetten. Végered-

ményben, a krími tatárok megnövekedett lélekszámából eredően, és egyúttal a berögződött sztereotípiák miatt is a népcsoport beilleszkedésének problémái egyre erőteljesebben kiütkeznek.

(Orosz Sándor)

Források:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/up.html>

Микола СЕМЕНА: „Україна і Крим”
Дзеркало тижня № 4 (328) 27 січня – 2 лютого 2001

<http://www.dt.ua/1000/1550/29406/>

Валентина САМАР: „Селям, бояри”,
Дзеркало тижня, № 47 (676) 8 – 14 грудня 2007 <http://www.dt.ua/1000/1550/61390/>

Валентина САМАР: „Земля, козаки та аскери. Назустріч черговому засіданню РНБО щодо земельного свавілля”,
Дзеркало тижня, № 49 (678) 22 – 28 грудня 2007,

<http://www.dt.ua/1000/1550/61539/>

<http://www.cidct.org.ua/ru/publications/Ocherki/2.html>

<http://www.bizimqirim.org/ua/page.php?id=11&title=58>